(مقالهٔ مروری)

جایگاه اخلاق در علوم مالی

مجتبی ابراهیمی رومنجان[G1]، احمد مخملباف[۲]، فاطمه زین‌الدینی میمند[۳]

۱. گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد فردوس

۲. باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند

۳. گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور

(تاریخ دریافت: ۹۵/۹/۴، تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۱/۲۰)

چکیده

زمینه: تحقیقات نشان داده است که تکامل مشاغل حوزهٔ علوم مالی و توانایی آنها در جلب اعتماد اذهان عمومی رابطهٔ مثبتی با رعایت آیین رفتار حرفه‌ای دارد. جامعه انتظارات فراوانی از اهل این حرف دارد و می‌باید به کیفیت خدمات پیچیدهٔ ارائه شده توسط آن اعتماد داشته باشد. لذا شاغلین باید علاوه‌بر صلاحیت حرفه‌ای، دارای صلاحیت اخلاقی نیز باشند. هدف این مطالعه تبیین جایگاه اخلاق در علوم مالی است. تحقیقات بی‌شماری در زمینه اخلاق در حسابداری و حسابرسی صورت گرفته که در این مطالعه سعی شده، با بررسی آنها جایگاه اخلاق در علوم مالی، تبیین گردد.

نتیجه‌گیری: رعایت استانداردها و ضوابط فنی به تنهایی کافی نیست و شاغلین در علوم مالی می‌باید به آیین رفتار حرفه‌ای که توسط فدراسیون‌های حرفه‌ای مالی طراحی و تدوین شده است، پایبند و متعهد باشند. قوت بکارگیری استانداردها و آیین رفتار حرفه‌ای موجب کاهش رسوایی‌های مالی از طریق افزایش شفافیت گزارشگری مالی در جامعه می‌شود. علاوه‌بر استانداردها و آیین رفتار حرفه‌ای، جامعهٔ دانشگاهی به‌عنوان عاملی دیگر در کاهش رسوایی‌های مالی مؤثر است. در مشاغل مالی علاوه‌بر تبحر در کار دیدگاه اخلاقی مناسب نیز حائز اهمیت می‌باشد که با توجه به الگوی ارائه شده، قبل از ورود به حرفه از طریق گنجاندن اخلاق در متون دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی علوم مالی در کنار سایر دروس و مباحث فنی و همچنین پس از ورود به حرفه از طریق رعایت اصول حرفه‌ای، توجه به مقیاس چندبعدی و توجه به ابعاد اخلاقی که در الگو به آن اشاره شده است، جامهٔ عمل می‌پوشاند.

کلیدواژگان: *اخلاق حرفه‌ای، علوم مالی، آیین رفتار حرفه‌ای*

سرآغاز

در اواخر هزارهٔ دوم میلادی، تغییر و تحولات در فناوری[۱] موجب شد تا نظام‌های مالی و اقتصادی در سراسر جهان با انقلابی بنیادین مواجه گردند.این انقلاب پایه‌ای، تغییر و تحولاتی نظیر گسترش بازارهای مالی، افزایش رقابت، رشد شرکت‌های منطقه‌ای، پیدایش جهت‌هایی جدید در اقتصاد و سازماندهی جدید نظام‌های سرمایه‌داری را در برداشته است. دراین دوره و همزمان با پیشرفت ها و تحولات مذکور، نقش علوم مالی به‌عنوان وسیله‌ای جهت تبیین ارتباط‌های اقتصادی واحدهای تجاری، دارای اهمیتی بیش از پیش گردید. وضعیت و نشانه‌های جهان دراین دوره، موجب بروز مسائل اخلاقی در کنش‌های تجاری و بارزتر شدن نقش علوم مالی[۲] در اقتصاد گردید. اما مسائل مختلفی در دو دههٔ اخیر موجبات رشد اعتماد جامعه به علوم مالی را فراهم آورده است که رفتارهای غیراخلاقی از اهم آنها می‌باشد. رفتارهای غیراخلاقی مستمر نشان دهنده این بود که اصول اخلاقی[۳] در علوم مالی فراتر از رعایت و پایبندی به قواعد فنی است؛ اینگونه شد که اهمیت رعایت اخلاق در علوم مالی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت و موجب گردید فدراسیون‌های حرفه‌ای مالی نیز مانند سایر مشاغل و حرفه‌ها، مسئولیت‌های اخلاقی خاصی را علاوه بر تبحر کاری که همانا آیین رفتار حرفه‌ای[۴] می‌باشد، تدوین نمایند تا به‌عنوان توشه و رهنمود اخلاقی[۵] مورد استفاده قرارگیرد. از طرفی سرعت

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: Ebrahimi362 @ yahoo.com

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

تحولات در محیط کاری شاغلان در حرفه‌های علوم مالی و افزایش امور غیراخلاقی و رسوایی‌های اخیرمالی نظیر انرون، ورلدکام، آرتوراندرسون، تیکو، سیسکو، آدلفی، زیراکس، تنتکس، لیوسنت، ریبار، پارمالات و... مؤیداین مهم می‌باشد که نیاز به آموزش صحیح اصول اخلاقی باید در دستور کار دانشگاه‌ها و سایر مراجع و سازمان‌های مربوطه قرار گیرد. این مطالعه سعی دارد اهمیت جایگاه اخلاق و علت توجه به آن در علوم مالی را براساس بررسی نظری و جامع مطالعات انجام شده دراین حوزه تبیین نماید.

اهمیت اخلاق در آیینه مطالعات

شواهد مطالعات اخیر چه در سطح بین المللی و چه در سطح داخلی نشان دهندۀاین مهم می‌باشد که در حرفه‌های علوم مالی نظیر حسابداری و حسابرسی، اخلاق حرفه‌ای[۶] شاخص اندازه گیری رفتار مناسب و ابزاری جهت تعیین روابط درست و نادرست است. مطالعات پژوهشگران در سطح بین المللی هر کدام به نحوی از اهمیت اخلاق در حرفه‌های علوم مالی و رابطۀ هم سوی ارزش‌های اخلاقی شاغلان حرفه با نیت و رفتار اخلاقی[۷]ایشان سخن گفته‌اند و همچنین بیان می‌دارد که نیاز به آموزش صحیح اصول اخلاقی باید در دستور کار مراکز آموزشی و سایر مراجع قرار گیرد(۱-۷). صاحبنظران در بررسی نقادانه روابط بین شاغلان حرفه حسابداری، اخلاق و مفهوم وجود بشر، نقش اخلاق در بازارهای سرمایه گذاری را مورد کنکاش قرار می‌دهند و بیان می‌دارند که تجزیه و تحلیل اخلاق[۸]، کمال گرا، گفتاری و کرداری است و بر ۵ مؤلفه اخلاقی (شجاعت، عدالت، تعادل، مهربانی و حکمت) برای حسابرسان اشاره می‌کنند و بیان می‌دارند که جهت‌گیری و نگرش انسان گرایانه، گزینه جالبی است زمانی‌که در خصوص متخصصان حسابرسی بر اساس هدف قضاوت می‌گردد چرا که حسابرسان به‌عنوان بازیگران کلیدی در عملکرد بازار و حاکمیت سازمانی در نظر گرفته شده‌اند(۶). بیشتر این مطالعات به اهمیت و جایگاه اخلاق در علوم مالی و بنیادین کردن آن از طریق آموزش جهت افزایش سطح حساسیت اخلاقی[۹] و جهت‌گیری اخلاقی[۱۰] شاغلان در علوم مالی به منظور جلوگیری از مفاسد اقتصادی و افزایش کارایی و اثربخشی شاغلان حرفه، اشاره دارد. مطالعات پژوهشگران در سطح داخلی نیز هر کدام به نحوی به اهمیت و جایگاه اخلاق در علوم مالی اشاره کرده‌اند(۸-۱۴). یکی از صاحب‌نظران در سطح داخلی، بیان می‌دارد، بدون اخلاق نمی‌توان به دیگران اعتماد کرد و با آنها زیست و همچنین نمی‌توان برخورد مناسبی با محیط زیست و کل هستی داشت. مسائل اخلاقی باید به‌گونه‌ای مسالمت‌آمیز حل شود و اخلاق و آایین رفتار حرفه‌ای در حسابداری و حسابرسی تلاش و پاسخی مقدماتی دراین راه است(۹). همچنین، اندیشمندان در سطح داخلی نشان دادند، حسابداری سامانه‌ای است که در تقابل، وابستگی و درگیری با دیگران است و هرکجا که پای دیگران به میان می آید با یک چالش اخلاقی[۱۱] مواجه است که حل آن نیازمند نگاه به اخلاق از منظر ارزشی است(۱۴). یکی دیگر از صاحب‌نظران در سطح داخلی، نیز نشان می‌دهد برای حرفه حساس حسابداری که مبتنی‌بر جلب اعتماد سرمایه‌گذاران و مدیران واحدهای تجاری است، علاوه‌بر تبحر در کار، دیدگاه اخلاقی[۱۲] مناسب نیز با اهمیت است(۱۰). با توجه به‌این مهم نیز حائز اهمیت است که، برنامه‌ریزی دقیق‌تری برای تدوین برنامه‌ها و مباحث اخلاقی به دانشجویان حسابداری در نظر گرفته شود. چرا که‌اینده علوم مالی به رهبری اخلاقی[۱۳] وابسته است.

اخلاق و آیین رفتار حرفه‌ای

کلمۀ اخلاق در لاتین به معنای «اتیک[۱۴]» و از ریشۀ یونانی «اتوس» که در لغت‌نامۀ وبستر، به معنی راه‌های درست و غلط در رفتار انسان می‌باشد. در زبان فرانسه واژۀ اخلاق به معنی آداب و رسوم نیز به کار می‌رود. اخلاق از دیدگاه معناشناسی نیز جمع «خلق» و خلق در لغت به معنی عادت و رویه است. در لغت‌نامۀ دهخدا اخلاق به معنای خلق و خوی بیان شده است و علم به اخلاق نیز به معنای دانش بد و نیک خوبی‌هاست. آن چه که باید رخ دهد(خوبی‌ها)، علم اخلاق آن را تحت قاعده بیان می‌کند و موجب خیر و سعادت انسان از طریق به‌کارگیری اصول و قواعدی که به آن دست یافته است، می‌شود. بااین حال برای اخلاق در سطح بین‌المللی و داخلی تعاریف مختلفی ارائه

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

شده است که اخلاق را هنجاری می‌دانند که از چگونه بودن و چگونه زیستن صحبت می‌کند و از آن جا که اخلاق به‌عنوان مطالعهٔ فلسفی رفتار انسان می‌باشد، بنابراین به بررسی و شناخت اصول اخلاقی، اصولی که دلایل منطقی معمول در جهت تشویق افراد برای انجام عملی را ایجاد می‌کند، می‌پردازد (۱۵–۱۸). به‌عبارت دیگر علم اخلاق[۱۵]، مجموعه ای از اصول اجتماعی است که هنجاری‌ها و ناهنجاری‌ها، صفات و ویژگی‌های خوب و بد و رفتارهای پسندیده و ناپسند را مورد بررسی قرار می‌دهد. در فرهنگ وبستر، اخلاق در کسب و کار[۱۶] که یکی از بخش‌های اخلاق کاربردی[۱۷] است، به معنای رفتار عادلانه، بی طرفانه و صحیح که هم سو با تجارت است، می‌باشد. شاغلین در حوزه‌های مالی نظیر حسابداران، به قضاوت‌های اخلاقی[۱۸] با اهمیتی در مواجه با موقعیت‌های مختلفی که با آن روبرو می‌شوند، نیاز دارند. از آن جا که هرگونه رفتار غیراخلاقی در علوم مالی منجر به فساد و زیان در نظام‌های اقتصادی می‌شود لذا گروه‌های حرفه‌ای مختلف سعی می‌کنند برنامه‌های اخلاقی[۱۹] را برای شاغلین طراحی و تدوین نمایند که آنها را در قضاوت‌های اخلاقی کمک کند. برای حصول اطمینان نسبت به‌اینکه اعضای حرفه با اصول و قوانین اخلاقی آشنا بوده و معیارهای حرفه‌ای را رعایت می‌کنند، از ابزار آیین رفتار حرفه‌ای استفاده می‌شود. اعتبار احکام آایین رفتار حرفه‌ای برای کلیه حسابداران حرفه‌ای به یک میزان می‌باشد؛ مگر در مواردی که خلاف آن تصریح شده باشد. در تمامی نهادها و تشکل‌های حرفه‌ای جهان، آیین‌نامه‌های اخلاقی و رفتار حرفه‌ای حسابداران شباهت بسیاری باهم دارند. یکی از صاحب‌نظران، در مطالعهٔ خود، بیان می‌دارد که معیارهای اخلاقی[۲۰] باید از حداقل استحکام معیارهای هیأت بین‌المللی معیارهای اخلاقی برای حسابداران برخوردار باشد. با توجه به گسترش روز افزون پذیرش استانداردهای فدراسیون بین‌المللی حسابداران، جامعه جهانی به سمت استقرار آیین‌نامهٔ اخلاقی و رفتار حرفه‌ای جهانی برای حسابداران و حسابرسان حرکت کرده است(۱۹).

ابعاد مختلف اخلاق در تحقیقات حسابداری و حسابرسی

اخلاق در کسب و کار، زیرمجموعهٔ اخلاق در زندگی اقتصادی و اخلاق در حسابداری و حسابرسی[۲۱]، زیرمجموعهٔ اخلاق در کسب‌وکار می‌باشد(۵). در جوامع مختلف از دیرباز حرفهٔ حسابداری و حسابرسی به علت داشتن نقش مؤثر در کسب و کار مورد توجه بوده است. در واقع می‌توان چنین بیان نمود که ثبت معاملات و گزارشگری از زمانی که تجارت آغاز شد، مورد استفاده قرارگرفت، لذا شاید بتوان قدمت‌این حرفه را به اندازه قدمت تاریخ بشر دانست و آن چه حرفه حسابداری و حسابرسی را متمایز و دارای برجستگی ساخته است، قبول و پذیرش مسئولیت این حرفه نسبت به عموم است. در نتیجه اخلاق حسابداری برای حسابداران حرفه‌ای و کسانی که به خدمات حسابداری تکیه دارند، اهمیت زیادی دارد(۸). اخلاق در حالت‌های متعددی توصیف شده است. صاحبنظران در مطالعهٔ خود، بیان نمودند، اخلاق دارای چهار بعد کلی توسعهٔ اخلاقی[۲۲]، حساسیت اخلاقی، نیت اخلاقی[۲۳] و جهت گیری اخلاقی می‌باشد(۱۱). توسعهٔ اخلاقی به معنای بالفعل سازی نیروهای بالقوه در جهت مطلوب است؛ بنابراین‌این مفهوم از بدو تأسیسش نمی توانست از موضع گیری اخلاقی تهی باشد(۲۰). حساسیت اخلاقی به‌عنوان توانایی تصمیم گیرنده برای شناخت مسائل اخلاقی موجود برای تفسیر موقعیت و برای درک‌اینکه چگونه عملکرد پیشنهاد شده می‌تواند بر دیگران اثر گذارد معرفی شده است. نیت اخلاقی به عنوان درجه‌ای از تعهدات مبتنی بر عملکرد اخلاقی[۲۴] معرفی شده است؛ نیت اخلاقی شامل ارزیابی ارزش‌های اخلاقی با سایر ارزش‌ها، تعهد در مورد عملکرد و مسئولیت‌پذیری فرد برای پیامدهای اخلاقی[۲۵] است. جهت‌گیری اخلاقی به‌عنوان استنباط در مورد مکتب‌های اخلاقی که برای تشریح ابعاد اخلاقی مناسب‌تر به نظر می‌رسند، معرفی شده است(۱۸). از مقیاس اخلاقی چندبعدی[۲۶] به منظور ارزیابی سه بعد حساسیت اخلاقی، نیت اخلاقی و جهت‌گیری اخلاقی استفاده می‌شود.این مقیاس به وسیلهٔ یکی از صاحب‌نظران، تبیین گردیده است(۲۰). طبق مطالعهٔ صورت گرفته توسط یکی از صاحب‌نظران، پنج فلسفهٔ اخلاقی، عدالت،

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

نسبی‌گرایی، خودمحوری، فایده‌گرایی و مطلق‌گرایی به‌عنوان ابزار مقیاس اخلاقی چند بعدی به‌کار گرفته شده است که این مقیاس شامل چندین مورد است که‌این پنج فلسفهٔ اخلاقی را اندازه‌گیری می‌کند. در ابتدا ۳۰ مورد را در اندازه‌گیری ابزار مقیاس اخلاقی چند بعدی برای تحقیقات اخلاقی بازاریابی معرفی و سپس ابزار ساده‌تری که شامل ۸ بعد بود را معرفی و پیشنهاد کردند. پس از آن برای تطبیق بیش از پیش مقیاس اخلاقی چند بعدی در تحقیقات اخلاقی حسابداری[۲۷]، پژوهشگران اقدام به گسترش، مقیاس اخلاقی چند بعدی سنتی به مقیاس اخلاقی چند بعدی با ۱۲ مورد، توأم با موضوع‌های خاص حسابداری برای ارزیابی سه بعد حساسیت اخلاقی، نیت اخلاقی و جهت‌گیری اخلاقی در مورد عملکردهایی که مطرح شده بود؛ نمودند(۲۱). در واقعیت در اکثر مطالعات صورت گرفته در مورد اخلاق حسابداری فقط ۳ موضوع رشوه به فرد بیگانه، دوستی با سرپرست قسمت اعتبارات بانک و مطالبات مشکوک الوصول را در ابزار مقیاس اخلاقی چندبعدی به‌کار گرفته‌اند(۳، ۲۱ و ۲۲). با توجه به مطالعات انجام شده توسط صاحب‌نظران، در یک جمع بندی کلی می‌توان چنین عنوان کرد که مقیاس اخلاق چند بعدی در تحقیقات حسابداری به کار گرفته شده و سپس ابزار اندازه گیری مقیاس چند بعدی خاص حسابداری که با طرح یک سلسله موضوع‌ها (رشوه به افراد، دوستی با سرپرست قسمت اعتبارات بانک و مطالبات مشکوک الوصول)، سعی در تعیین و اندازه‌گیری سطوح حساسیت اخلاقی، نیات اخلاقی و جهت‌گیری اخلاقی حسابداران و حسابرسان دارد، ابداع گردید(۱، ۲ و ۲۳). حساسیت اخلاقی، نیت اخلاقی و جهت‌گیری اخلاقی در موضوعات اخلاق حسابداری حائز اهمیت می‌باشد. شاغلین و دانشجویان حرفه با فرهنگ‌های متفاوت ممکن است حساسیت اخلاقی و نیت اخلاقی متفاوتی از خود بروز دهند؛ از آن جا که حساسیت اخلاقی می‌تواند از طریق آموزش افزایش یابد، وقتی افراد حساسیت اخلاقی بالایی دارند، ممکن است نیت انجام عمل اخلاقی نداشته باشند. نیت حسابداران برای انجام یک عمل اخلاقی وابسته به سطح توسعهٔ اخلاقیشان است.

مسائل و رهنمودهای اخلاقی در علوم مالی

زمانی‌که به بررسی ناکامی‌ها و شکست‌های مالی و انسانی در جامعه پرداخته می‌شود، مشخص می‌شود که تنها وجه مشترک‌این ناکامی‌ها و شکست‌ها، نقض اخلاق و رفتار غیر اخلاقی بوده است. رسوایی و نابودی شرکت‌هایی نظیر انرون، ورلدکام، پارمالات، آدلفی، زیراکس و... ناشی از کم رنگ شدن و نابودی تدریجی اصول اخلاقی به تدریج موجب گردید که جامعهٔ تجاری متضرر و با توجه به مطالعهٔ یکی از صاحبنظران، متحمل زیان‌های با اهمیتی نظیر از بین رفتن سرمایه سهامداران با توجه به فروپاشی شرکت ها؛ افزایش بیکاری در جامعه با توجه به‌این که بدون اطلاع قبلی هزاران نفر بدون دریافت پاداش پایان خدمت از کار، بیکار شدند؛ از بین رفتن اعتماد جامعه به گزارش‌های مالی منتشر شده توسط شرکت‌ها و از بین رفتن اعتماد جامعه نسبت به سرمایه‌گذاری در بازارهای سرمایه‌ای، گردد(۲۴). هر کدام ازاین رسوایی‌ها به نحوی موجب خدشه دار شدن مشاغل مالی در تصور عموم مردم جامعه گردید. رسوایی انرون به دلیل تقلب و فروش پروژه‌ها به شرکت‌هایی که تنها بر روی کاغذ بودند و همچنین حساب سازی‌های انجام شده موجب خدشه دار شدن حرفه حسابداری نزد اذهان عمومی گردید؛ چرا که عده‌ای با ثبت مطالبات واهی در دفاتر و صورت‌های مالی سعی در سوء استفاده‌های مالی داشتند و در نهایت این شرکت با چیزی حدود نود میلیارد دلار ورشکست و تبعات‌این ورشکستگی و زیان متوجه سرمایه‌گذاران یعنی قطب اصلی شرکت گردید. مؤسسه حسابرسی آرتور اندرسون نیز دراین رسوایی با نادیده گرفتن شواهد حسابرسی و تعریف و تلقی نادرست از انحراف با اهمیت موجب خدشه‌دار شدن حرفهٔ حسابرسی نزد سرمایه‌گذاران گردید. رسوایی‌های مذکور نشان‌دهندهٔ این هستند که وجود و رعایت استانداردها و ضوابط فنی به تنهایی کافی نیست و می‌باید شاغلین در علوم مالی به اخلاق و رعایت اصول اخلاقی حرفه‌ای نیز پایبند و متعهد باشند. حال‌این سؤال پیش می‌اید که دلایل و علت‌های مسائل غیراخلاقی در حرفه چه می‌تواند باشد؟ یکی از صاحب‌نظران در مطالعهٔ خود رهنمودهای اخلاق حرفه‌ای را شامل دو بخش اصول بنیادی و احکام می‌داند(۹). همان‌طورکه پیش ازاین اشاره

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

شـد، تعهـد و پایبنـدی بـه اصـول اخلاقـی بیـان کننـدهٔ مسئولیت‌پذیری حرفه‌ای[۲۸] در مقابل ذی نفعان می‌باشد و بـرای عملی کردن این اصول می‌بایست از احکامی اسـتفاده کـرد کـه یکی از دو بخش رهنمودهای اخلاق حرفه‌ای می‌باشـد. اهـم و عمده اصول اخلاقی مطروحه در علوم مالی از جمله حسـابداری و حسابرسی، که پایبندی به مسئولیت حرفه‌ای را دنبال می‌کنـد بدین قرار می‌باشد:

۱. پذیرش مسئولیت، بدین معنی که، درک صحیح از مسئولیت، بسیار حائز اهمیت می‌باشد.

۲. بی‌طرفی و توجه به منافع عموم، بدین معنی که منافع تمامی ذی‌نفعان به دور از هرگونه تضاد در داوری، مدنظر قرار گیرد.

۳. کردار درست(درست کرداری)، بدین معنی که تعهد به اصـول اخلاقی مدنظر قرار گیرد.

۴. توانایی حفظ بی‌طرفی(استقلال)، بدین معنـی‌کـه هیچگونـه منفعت با اهمیت مستقیم و غیرمستقیمی در واحد تجاری بـرای شاغلین در حرفه های علوم مالی، به خصوص حسابرسی، وجـود نداشته باشد.

۵. توانمندی و رفتار حرفه‌ای(صلاحیت)، بدین معنی که شاغلین در علوم مالی می‌باید از تحصیلات، مهارت‌هـا و تجربیـات لازم برخوردار باشند و به وسیله حفـظ شخصـیت حرفـه‌ای، مرتکـب رفتاری نشوند که به اعتبار حرفه خدشه وارد شود.

۶. رازداری، بدین معنی که اطلاعات مربوط به واحـد تجـاری و ذی‌نفعان آن محرمانه نگه داشته شود.

۷. رعایت حدود و نوع خدمات، بدین معنی که حدود کار با نقش حرفه‌ای در یک راستا باشد و محدودیت‌ها رعایت شود.

۸. رعایت اصول و ضوابط فنی، بدین معنـی کـه اسـتانداردها و رویه‌های حسابداری مدنظر قرار گیرد و رعایت شود. امـا دراین رهگذار چالش‌هایی نیز وجود دارد که در ادامه بـه آنهـا پرداختـه خواهد شد.

چالش‌های اخلاقی در علوم مالی و راهکار برون رفت

رسوایی‌ها و ناکامی‌هایی که پیش ازاین به آن اشاره شد، موجب گردید، اعتماد جامعه نسبت به گزارش‌های مالی به عنوان نقطـهٔ حیات و اتکای ایفای نقش حرفه‌های علوم مالی خدشه‌دار شـود. هر رسوایی مالی که اتفاق می‌افتد، نشان دهنـدهٔ نقـض اصـول اخلاقی توسط یک یـا چنـدی از طـرفین درگیـر مـی‌باشـد کـه به‌گونه‌ای غیراخلاقی رفتار کـرده‌انـد. صـاحب‌نظـران، در مـورد چرایی‌این نقض اخلاق توسط افرادی که به منافع خود بـیش از منافع دیگران می‌اندیشـند، بـه پـنج عامـل شـفافیت سـازمانی، ارزش‌ها و رفتار سازمانی(فرهنگ سازمانی)، فرهنگ پول مداری، مشکلات جامعه سرمایه داری و فرهنـگ قـانون گرایـی، اشـاره کرده اند(۱۸). عدم بکارگیری استانداردها و رویه‌هـای حرفـه‌ای موجب رسوایی‌های مالی در جامعه گردیده است، چرا که هر چه اسـتانداردها در افشـای رویـدادهـا، معـاملات، قضـاوت‌هـا و برآوردهای زیربنایی به قوت بیشتری عمل نماینـد، گزارشـگری مـالی از شـفافیت بیشـتری برخـوردار خواهنـد بـود. چگـونگی بکارگیری‌این استانداردها در عمل رابطـه مثبتـی بـا ارزش‌هـا و فرهنگ حاکم بر هر جامعه ای دارد، چـرا کـه فرهنـگ، موجـب شکل‌گیری رفتار افراد، زمانی که تحت نظارت هستند، می‌شـود. مسئولیت بخشی ازاین رسوایی‌ها نیـز بـر دوش عامـل دیگـری عـلاوه بـر اسـتانداردها و رویـه‌هـای حرفـه‌ای، یعنـی جامعـه دانشگاهی می‌باشد؛ چرا که آنها بدرستی نتوانسته‌اند دانشجویان را به گونه‌ای آموزش و پرورش دهند تا از اصول و فضیلت‌هـای اخلاقی مناسبی برخوردار باشند. از آن جا که شاغلین علوم مالی با قضاوت‌های حرفه‌ای خـود مـی‌تواننـد بـر وضـعیت جامعـه و افـراد تأثیر بگذارند، لذا در ادامه بـا توجـه بـه مطالعـات انجـام پذیرفتـه در حـوزه اخـلاق و بررسـی نظـری مفـاهیم و فلسـفه اخلاقی در علوم مالی چارچوب مفهومی اخـلاق در علـوم مـالی ارائه خواهد شد.

چارچوب مفهومی اخلاق در علوم مالی

در نگاره ۱ الگوی مفهومی اخلاق در علـوم مـالی بـا توجـه بـه مطالعات اخیر و مبانی نظری مطروحه، ترسیم شده است.

لذا با توجه به‌این مهم که آموزش اصول و فضیلت‌های اخلاقـی در کنار استانداردها و رویه‌های حرفه‌ای، موجـب نهادینـه شـدن فضیلت‌های اخلاقی در رفتار شاغلین می‌گردد؛ به اختصار به آن پرداخته خواهد شد.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

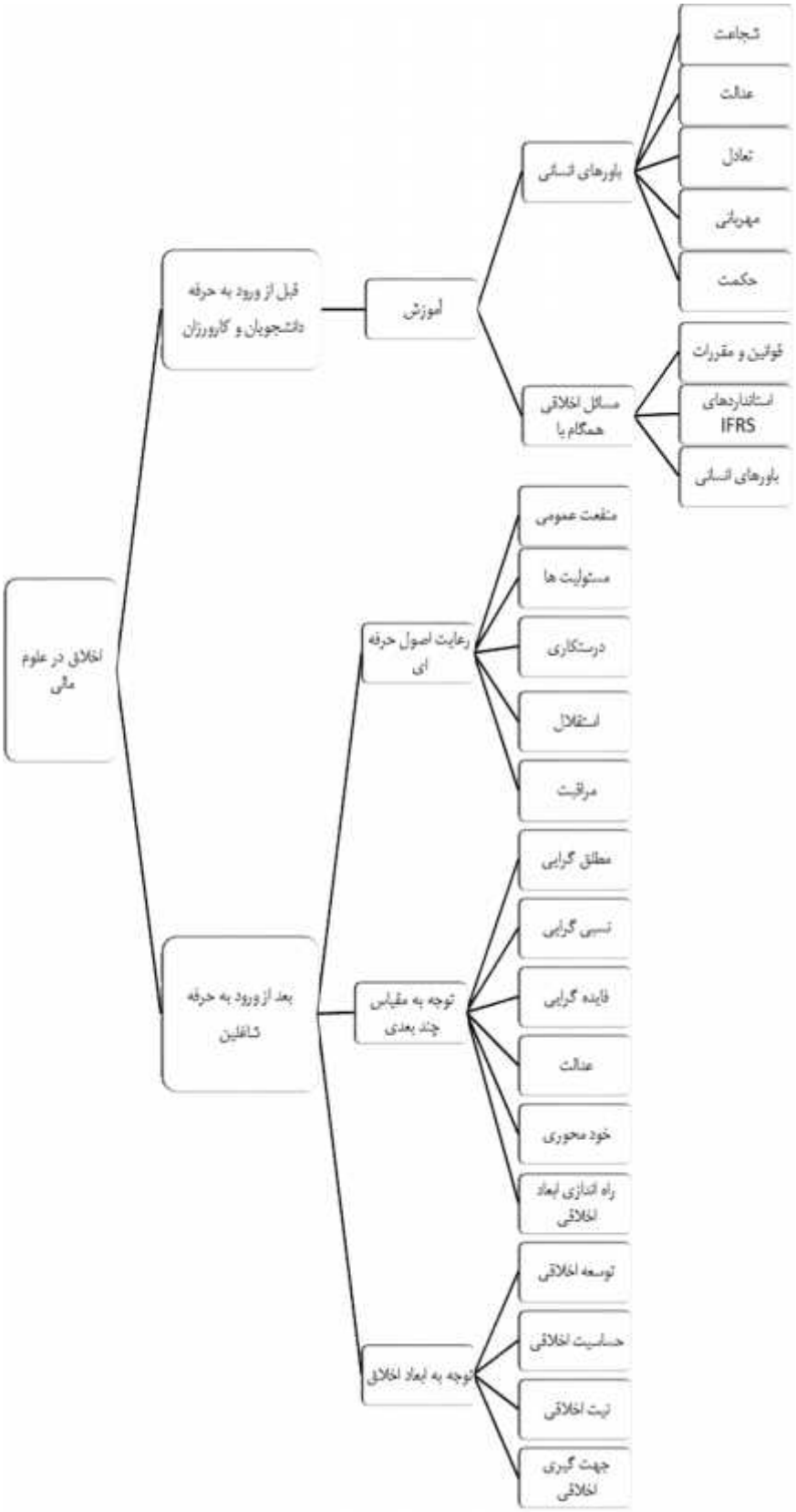

نگاره ۱: الگوی اخلاق در علوم مالی

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

اخلاق در برنامه‌های آموزشی علوم مالی

با توجه به رسوایی‌های مالی که طی دو دهه اخیر در سطح دنیا اتفاق افتاده است و پیچیده تر شدن روز افزون محیط کاری شاغلان در حرفه های مالی و افزایش نقض اخلاق و میزان کارهای غیرقانونی، باید آموزش صحیح اصول اخلاقی به جهت پرورش دانشجویان در کنار آموزش استانداردها و رویه‌ها به منظور تکامل حرفه‌های علوم مالی و جلب اعتماد عمومی پس از رسوایی های اخیر، مورد توجه مراجع قرار گیرد. همچنین به جهت حرکت به سمت پذیرش و پیاده سازی استانداردهای بین‌المللی نیاز به تغییر در آموزش‌های دانشگاهی، نیازی مبرم است؛ چرا که هر تغییری که در حرفه بوجود می‌اید نشأت گرفته از سرفصل‌های دروس دانشگاهی و چگونگی تدریس آن سرفصل‌ها می‌باشد. صاحبنظران، در مطالعهٔ خود بیان نمودند که مهمترین دلیل رسوایی‌های مالی اخیر را باید در کلاس‌های درس دانشکده‌های حسابداری و مدیریت و برنامه‌های تدریس آنها جست‌وجو کرد(۲۵). برای تحقق‌این مهم کشورهایی که به سمت استانداردهای بین‌المللی حرکت کرده‌اند و یا در حال حرکت‌اند باید با توجه به تفاوت‌های فرهنگی[۲۹] به سمت نگرش‌های نوین و یکپارچگی در آموزش ارزش‌ها و اصول اخلاق حرفه‌ای در حرکت باشند؛ وایده‌آل‌ترین نوع این حرکت با توجه به مطالعهٔ صاحب‌نظران، آموزش دروس اخلاقی به روش ترکیبی است؛ بدین معنی که فضیلت‌های اخلاقی و مباحث مربوط به آن طی دروس جداگانه ارائه و پس از آن در کنار دروس و معیارها و رویه‌های حرفه‌ای و مباحث فنی نیز به آن پرداخته شود، تا دانشجویان به درک صحیح و استدلال روشنی از مسائل اخلاقی در حرفه دست یابند(۲۵). بنابراین می‌توان چنین بیان کرد که نهادینه نمودن اخلاق در برنامه های آموزشی علوم مالی می‌تواند منجر به تأمین نیاز جامعه به تربیت و پرورش شاغلین حرفه‌ای در علوم مالی و حل مسائل پیچیده اخلاقی توسط آنها شود.

نتیجه‌گیری

اهمیت جایگاه اخلاق در علوم مالی و تأثیر مثبت آن بر روی رفتار و اعتماد اذهان عمومی بر کسی پوشیده نیست. در مشاغل مالی علاوه‌بر تبحر در کار دیدگاه اخلاقی مناسب نیز حائز اهمیت می‌باشد واین امر با توجه به رسوایی‌های مالی که طی دو دههٔ اخیر در سطح دنیا اتفاق افتاده است و پیچیده‌تر شدن روز افزون محیط کاری شاغلان در حرفه‌های علوم مالی و افزایش نقض اخلاق و میزان کارهای غیرقانونی، اهمیت دوچندان یافته است. از آن جا که علوم مالی در ارتباط با دیگران است واین ارتباط با چالش اخلاقی مواجه است، حل مسالمت‌آمیز این چالش‌های اخلاقی، محتاج نگاهی اخلاقی از منظر ارزشی است. لذا در علوم مالی‌ایین رفتار حرفه‌ای اقدامی مقدماتی دراین راه است. آیین رفتار حرفه‌ای با کمک به شاغلین در قضاوت‌های حرفه‌ای، موجب می‌شود از بروز رفتارهای غیراخلاقی که منجر به فساد و زیان‌های مالی است، جلوگیری به عمل‌اید. رعایت معیارها و ضوابط فنی به تنهایی کافی نیست و شاغلین در علوم مالی می‌باید به آاین رفتار حرفه‌ای که توسط فدراسیون‌های حرفه‌ای مالی به‌عنوان توشه و راهنما در قضاوت‌های حرفه‌ای طراحی و تدوین شده است، پایبند و متعهد باشند. قوت بکارگیری استانداردها وایین رفتار حرفه‌ای که رابطهٔ مثبتی با فرهنگ هرجامعه دارد، موجب کاهش رسوایی‌های مالی از طریق افزایش شفافیت گزارشگری مالی در جامعه می‌شود. علاوه‌بر استانداردها وایین رفتار حرفه‌ای، جامعهٔ دانشگاهی به عنوان عاملی دیگر در کاهش رسوایی‌های مالی مؤثر است. انتظار می‌رود آموزش اخلاق حرفه‌ای[۳۰] به دانشجویان علوم مالی منجر به کاهش تدریجی چالش‌های اخلاقی شود. با توجه به حرکت به سمت پذیرش و پیاده‌سازی استانداردهای بین‌المللی، ضرورت ارائه نگرش‌های نوین و یکپارچگی در آموزش ارزش‌ها و اصول اخلاق حرفه‌ای بیش از پیش احساس می‌شود. بنابراین جهت پاسخگویی کامل و جلب اعتماد افکار عمومی توصیه می‌شود که آموزش اخلاق حرفه‌ای در کنار سایر دروس و مباحث فنی مورد توجه قرار گرفته تا با آموزش‌های اخلاقی صحیح سعی شود، دانشجویان علوم مالی به سمت مسائل اخلاقی صحیح هدایت و ازاین طریق از فسادهای مالی جلوگیری شود و اثربخشی و کارایی فعالیت‌های حرفه‌ای نیز ارتقا یابد.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاقی امانت‌داری علمی رعایت و حق معنوی مؤلفین آثار، محترم شمرده شده است .

واژه‌نامه

فناوری	1. Technology
علوم مالی	2. Financial Sciences
اصول اخلاقی	3. Ethics Fundamental
رفتارحرفه‌ای	4. Professional Behavior
رهنمود اخلاقی	5. Ethical Guideline
اخلاق حرفه‌ای	6. Professional Ethics
نیت و رفتار اخلاقی	7. Intention and Moral Behavior
تحلیل اخلاقی	8. Ethical Analysis
حساسیت اخلاقی	9. Moral Sensitivity
جهت گیری اخلاقی	10. Moral Orientation
چالش اخلاقی	11. Ethical Challenges
دیدگاه اخلاقی	12. Ethical Perspective
رهبری اخلاقی	13. Ethical Leadership
اخلاق	14. Ethic
علم اخلاق	15. Science of Ethics
اخلاق کسب و کار	16. Business Ethics
اخلاق کاربردی	17. Applied Ethics
قضاوت‌های اخلاقی	18. Moral Judgments
برنامه‌های اخلاقی	19. Ethics Programs
استانداردهای اخلاقی	20. Ethical Standards
اخلاق در حسابداری و حسابرسی	21. Ethics in Accounting and Auditing
توسعهٔ اخلاقی	22. Moral Development
نیت اخلاقی	23. Moral Intention
عملکرد اخلاقی	24. Ethical Performance
پیامدهای اخلاقی	25. Ethical Implications
مقیاس اخلاق چندبعدی	26. Multidimensional Ethics Scales
تحقیقات اخلاقی حسابداری	27. Accounting Ethics Research
مسئولیت پذیری حرفه‌ای	28. Professional Responsibility
تفاوت‌های فرهنگی	29. Cultural Differences
آموزش اخلاق حرفه‌ای	30. Professional Ethics Education

منابع

1. Armstrong MB, Ketz JE, Owsen D. (2003). Ethics education in accounting: moving toward ethical motivation and ethical behavior. Journal of Accounting Education; 21(1): 1-16.
2. Chan S, leung P. (2006). The effects of accounting students ethical reasoning and personal factors on their ethical sensitivity. Managerial Auditing Journal; 21(4): 436-457.
3. Bancroft P. (2007). An investigation of moral reasoning as a predictor of ethical awareness, ethical intention and ethical orientation. [PhD thesis]. Nova: University of Nova Southeastern.
4. Brands K. (2010). A framework for teaching ethics and values in accounting Courses. USA: 13th Annual Colleagues in Jesuit Business Education (CJBE) Conference.
5. Boyce G, Greer S. (2013). More than imagination: making social and critical accounting real. Critical Perspectives on Accounting; 24(2): 105-112.
6. Lehman G. (2014). Moral will, accounting and the phonemes. Critical Perspectives on Accounting; 25(3): 210-216.
7. Lehman G. (2014). Moral will, accounting and the phonemes. Critical Perspectives on Accounting; 25(3): 210-216.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

8. Sarlak N. (2009). Accounting ethic. Quarterly of Ethics in Science and Technology; 3(1,2) 71-82. (In Persian).

9. Bayat GR. (2009). Professional ethics in accounting and auditing. Journal Hesabdar; 25(204,205): 54-61. (In Persian).

10. Etemadi H, Dianati-Deilami, Z. (2010). The influence of financial managers' ethical views on the quality of corporate' financial reports. Quarterly of Ethics in Science and Technology; 4(1,2): 11-20. (In Persian).

11. Jabari H, Rahmani H. (2011). Assessing ethics considerations in accounting. Quarterly of Ethics in Science and Technology; 5(3,4): 47-56. (In Persian).

12. Jabarzadeh-Kangarlouyi S, Poor-Reza A, Ahmadi S, Nejatbakhsh H. (2012). Modern views on values and professional ethical principles education in accounting. Journal Hesabras; 13(53): 120-120. (In Persian).

13. Alinejad-Saroukolaei M, Moazzezi-Hajilary R. (2014). Ethical education in accounting and a scientific and global investigation of global education of ethical strategically principles in accounting. Hesabras; 15(66): 80-86. (In Persian).

14. Mojtahedzadeh V, Esnaashari H, Robat-Mili M. (2015). The role of ethics in accounting and the challenges on the way of academic education. Accounting Study; 4(13): 157-180. (In Persian).

15. Northouse PG. (2015). Leadership theory and practice. 7thed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. P. 489-512.

16. Bidokhti A, Sadeghi M. (2013). Ethic in accounting. Gachsaran: 1st National Conference of Investigating the Strategies of Improving Management, Accounting, and Industrial Engineering Issues in Organizations. (In Persian).

17. Duska R, Duska B. (2003). Accounting ethics. Malden, MA: Blackwell Publishing. P. 7-23.

18. Yi-Hui Ho. (2007). Undergraduate accounting students perceptions of accounting ethics: A cross-cultural comparative study. Minnesota: the university of Minnesota Publishing.

19. Ghanbariyan R. (2012). Accounting encyclopedia: ethics-ethical principles. Journal Hesabdar; 26(234): 60-63. (In Persian).

20. Hajiheidari H. (2009). Philo sociology, [4 pages]. Available at: URL. http://www. philosociology.ir /daily-articles/221-1389-03-31-16-20-34.html. Accessed: 12 Jun 2015.

21. Sarlak N. (2009). Accounting ethic. Quarterly of Ethics in Science and Technology; 3(1,2) 71-82. (In Persian).

22. Patel C. (2003). Some cross-cultural evidence on whistle-blowing as an internal control mechanism. Journal of International Accounting Research; 2(1): 69-96.

23. Arzava SB, Kidwell LA. (2004). The ethical behaviors of final year Turkish accountancy Students Compare with their Australian and Irish Counterparts. International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation; 1(3): 385-400.

24. Copeland J, James E. (2005). Ethics as an imperatives. Translated by: Forqandoust K, Mansour Zarea M. (2005). Quarterly of Accounting Knowledge; 3(11): 18-23&68-72. (In Persian).

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

25.Wiliams J, Elson JR. (2010). The challenges and opportunities of incorporating accounting ethics into the accounting curriculum. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues; 13(1): 105-115.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.1.4.9]
[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-26]

=